

УДК 346.93

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.35>

МИРОВА УГОДА В ЦИВІЛЬНОМУ ТА ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Лазур Я.В.,

професор, доктор юридичних наук,
декан юридичного факультету
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0002-7520-7167

Заборовський В.В.,

професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0002-5845-7535

Черевко П.П.,

доцент, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0002-5311-324X

Лазур Я.В., Заборовський В.В., Черевко П.П. Мирова угода в цивільному та господарському процесі: порівняльний аспект дослідження.

Стаття присвячена порівняльно-правовому дослідженню інституту мирової угоди в галузях цивільного процесуального та господарського процесуального права.

Виділяється значення мирової угоди в цивільному та господарському процесах. Вказується, що при укладенні та затвердженні мирової угоди сторони самостійно обирають спосіб виходу з конфліктної ситуації, а суд звільняється від обов'язку розглянути справу по суті, провадження по якій було вже відкрито. Мирова угода спонукає сторін добровільно виконати взяті на себе зобов'язання, зменшуючи навантаження на органи примусового виконання судових рішень. Отже, право на укладення мирової угоди в цивільному та господарському процесі виступає важливим процесуальним засобом, що сприяє успішному захисту прав та інтересів сторін спору, а також розвантажує роботу суду по розгляду судових справ.

Здійснюється порівняння нормативно-правового регулювання мирової угоди нормами Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України. Досліджується мета мирової угоди, суб'єкти, що мають право на її укладення, порядок затвердження мирової угоди судом, застереження щодо неможливості укладення мирової угоди та процесуальні наслідки, які породжує мирова угода. Відмічається однотипність регламентування указаних питань обома процесуальними кодексами.

Аналізуються зміни, пов'язані з виконання мирових угод та схвалюється позиція законодавця однаково вирішувати існуючі проблеми у цій сфері, оскільки виконавче провадження виступає спільною процедурою для судових справ багатьох судових юрисдикцій.

З іншого боку, відмічається особливість регламентування мирової угоди в господарському процесі, порівняно з цивільним судочинством. Приділяється увага мировій угоді, що укладається у справі про банкрутство, яка хоч і розглядається за правилами позовного провадження, тим не менше відрізняється своєрідністю, що позначається на можливостях закрити провадження за укладеною мировою угодою.

Робиться висновок, що норми, які регламентують мирову угоду в цивільному та господарському процесі, незважаючи на незначні відмінності, включаються в інститут, який носить міжгалузевий характер. Подібний характер його правових норм потребує єдиного управління шляхом узгодженого застосування законодавцем змін у правову систему.

Ключові слова: цивільний процес, господарський процес, мирова угода, примирення, медіація, врегулювання спору за участі судді, справи про банкрутство.

Lazur Ya.V., Zaborovskyy V.V., Cherevko P.P. Settlement agreement in civil and economic proceedings: a comparative aspect of research.

The article is devoted to a comparative legal study of the institution of a settlement agreement

in the fields of civil procedural and economic procedural law.

The significance of the settlement agreement in civil and economic processes is highlighted. It is stated that when concluding and approving a settlement agreement, the parties independently choose a way out of the conflict situation, and the court is freed from the obligation to consider the merits of the case for which proceedings have already been opened. The settlement agreement encourages the parties to voluntarily fulfill their obligations, reducing the burden on enforcement agencies. Therefore, the right to conclude a settlement agreement in civil and commercial proceedings is an important procedural tool that contributes to the successful protection of the rights and interests of the parties to the dispute, as well as relieves the court's work in considering court cases.

A comparison of the normative and legal regulation of the settlement agreement by the norms of the Civil Procedure Code of Ukraine and the Economic Procedure Code of Ukraine is carried out. The purpose of the settlement agreement, the entities that have the right to conclude it, the procedure for approving the settlement agreement by the court, the caveats regarding the impossibility of concluding a settlement agreement and the procedural consequences generated by the settlement agreement are studied. The uniformity of the regulation of the specified issues by both procedural codes is noted.

The changes related to the implementation of peace agreements are analyzed and the position of the legislator to equally solve the existing problems in this area is approved, since enforcement proceedings act as a common procedure for court cases of many court jurisdictions.

On the other hand, the peculiarity of the regulation of the settlement agreement in economic proceedings, compared to civil proceedings, is noted. Attention is paid to the settlement agreement concluded in the bankruptcy case, which, although it is considered according to the rules of legal proceedings, nevertheless differs in its uniqueness, which affects the possibilities of closing the proceedings according to the concluded settlement agreement.

It is concluded that the norms regulating the settlement agreement in the civil and economic process, despite minor differences, are included in the institute, which has an interdisciplinary nature. The similar nature of its legal norms requires unified management through the coordinated application of changes to the legal system by the legislator.

Key words: civil process, business process, settlement agreement, reconciliation, mediation, dispute settlement with the participation of a judge, bankruptcy cases.

Постановка проблеми. Мирова угода виступає доволі популярним способом врегулювання приватно-правових спорів, сутність яких неодноразово була предметом нашого наукового дослідження [1; 2; 3; 4]. Врегулювання таких спорів відбувається зазвичай за правилами цивільного чи господарського судочинства [5; 6]. Судова практика розгляду як цивільних, так і господарських справ знає чимало випадків, коли їх розгляд завершується укладення мирової угоди. Подібне вирішення питання вигідно як сторонам справи, так і суду, який її розглядає. Зокрема, сторони самостійно обирають спосіб виходу з конфліктної ситуації, а суд звільняється від обов'язку розглянути справу по суті, провадження по якій було вже відкрито. Мало того, мирова угода, зазвичай, спонукає сторін добровільно виконати взяті на себе зобов'язання, зменшуючи навантаження на органи примусового виконання судових рішень. Отже, право на укладення мирової угоди в цивільному та господарському процесі виступає важливим процесуальним засобом, що сприяє успішному захисту прав та інтересів сторін спору, а також розвантажує роботу суду по розгляду судових справ.

В 2017 році Цивільний процесуальний кодекс України (далі ЦПК) та Господарський процесуальний кодекс України (далі ГПК) були істотно реформовані, внаслідок чого нормативне регламентування укладення та затвердження мирової угоди в цивільному та господарському процесі стало майже ідентичним. Конвергенція двох процесуальних систем, в основі яких лежить позовне провадження, сприяло уніфікації правових норм інституту мирової угоди. Формування однакових процесуальних правил, яких необхідно дотримуватися під час укладення та затвердження мирової угоди в цивільних та господарських процесах має позитивно вплинути на правозастосовчу діяльність та сприяти дотримання правопорядку в судовій сфері. Тим не менше, юридична природа господарських справ відрізняється від цивільних, що не може не позначатися на інституті мирової угоди та можливості сторін цивільної чи господарської справи завершити її розгляд примиренням. Особливість використання мирової угоди як альтернативи судовому вирішенні справи по суті в цивільному та господарському процесах, повинна враховуватися при захисті прав, свобод та інтересів у цивільних та господарських відносинах, що набули спірного характеру. Саме це обумовлює необхідність наукового дослідження мирової угоди в цивільному та господарському процесах як засобу оптимізації судової процедури з врахуванням особливостей розгляду цивільних та господарських справ.

Стан опрацювання. Дослідження мирової угоди в цивільному та господарському процесах було предметом вивчення багатьох вітчизняних

науковців, але проведення порівняльно-правових досліджень для визначення спільних і відмінних рис завершення розгляду цивільних і господарських справ мировою угодою було проведено не так вже й багато, а за зміненими ЦПК та ГПК взагалі не представлено.

Метою статті є визначення юридичної природи мирової угоди в цивільному та господарському процесах та окреслення особливостей їх укладення і затвердження.

Виклад основного матеріалу. Основний нормативний матеріал, який стосується мирових угод в цивільному та господарському процесі компактно розташований у двох статтях (ст.ст. 207-208 ЦПК та ст. 192-193 ГПК) [7; 8]. Але в змісті обох кодексів норми, які стосуються мирових угод, можна знайти й в інших статтях, що показує переважання функціонального, а не предметного методу їх закріплення, де поняття мирової угоди розглядається в динаміці процесуальних відносин. Нормативні положення інституту мирових угод в цивільному та господарському процесах майже ідентичні. Зокрема, законодавець однаково визначає мету укладення мирових угод – «врегулювання спору на підставі взаємних поступок» (ч. 1 ст. 207 ЦПК, ч. 1 ст. 192 ГПК); хто її може укласти – «сторони» (ч. 7 ст. 49 ЦПК, ч. 7 ст. 46 ГПК), а хто не може таке вчинити – «органи та інші особи, які мають право звертатися до суду в інтересах осіб» (ч. 1 ст. 57 ЦПК, ч. 1 ст. 55 ГПК); мінімально однаково регламентується порядок укладення мирової угоди – укладається в письмовій формі (ч. 2 ст. 207 ЦПК, ч. 2 ст. 192 ГПК), її зміст стосується прав і обов'язків сторін, але сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб (ч. 1 ст. 207 ЦПК, ч. 1 ст. 192 ГПК), можна визначити порядок та строки виконання мирової угоди (ч. 1 ст. 208 ЦПК, ч. 1 ст. 193 ГПК); ідентичний порядок затвердження мирової угоди – подається до суду спільно підписана письмова заява сторін про затвердження мирової угоди разом з самою мировою угодою, а суд до її затвердження роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін вчинити відповідні дії (ч. 2-3 ст. 207 ЦПК, ч. 2-3 ст. 192 ГПК); однакова процесуальна форма фіксації мирової угоди – ухвала суду, в резолютивній частині якої мають бути вписані умови мирової угоди (ч. 4 ст. 207 ЦПК, ч. 4 ст. 192 ГПК); настають ідентичні правові наслідки при затвердженні мирової угоди судом – закриття провадження у справі (п. 5 ч. 1 ст. 255 ЦПК, п. 7 ч. 1 ст. 231 ГПК) і т.д.

Важливо, що як в ЦПК, так і ГПК України законодавець орієнтує суддю на сприяння сторонам завершити розгляд цивільної або господарської справи мировою угодою. Він вимагає від суддів,

щоб вони спонукали сторін до такого результату. Зокрема, під час здійснення підготовчих процесуальних дій суддя з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді (п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК, п. 2 ч. 2 ст. 182 ГПК). Передбачені фінансові пільги для сторін, якщо вони укладуть мирову угоду за результатами застосування процедури медіації чи врегулювання спору за участі судді. Так, якщо домовленості про укладення мирової угоди досягнуто сторонами за результатами проведення медіації, позивачу повертається з державного бюджету 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову; якщо це сталося внаслідок застосування процедури врегулювання спору за участі судді – повертають 50% (ч. 1 ст. 142 ЦПК, ч. 1 ст. 130 ГПК). Більша сума повернення, якщо медіатор посприяв сторонам укласти мирову угоду по ідеї має зробити дану примирну процедуру більш популярною та звільняти власне суддю від цієї роботи.

Як медіація, так і врегулювання спору за участі судді виступають примирними процедурами, в результаті успішного проведення яких сторони конфлікту можуть укласти мирову угоду (п. 4 ч. 1 ст. 204 ЦПК, п. 4 ч. 1 ст. 189 ГПК). Зокрема, медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів (ст. 1) [9]. Фактично йдеться про застосування позасудових та судових медіаційних технологій, які мають спонукати сторін відмовитися від судового захисту своїх прав, свобод та інтересів. Особливістю застосування медіаційних технологій суддею загального чи господарського суду є можливість активно впливати на умови мирової угоди сторін, наводячи судову практику в аналогічних спорах та на підставі цього пропонувати сторонам можливі шляхи мирного врегулювання спору (ч. 5 ст. 203 ЦПК, ч. 6 ст. 188 ГПК). Крім того, суддя може не затвердити мирову угоду, оскільки її умови суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; або одну із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє (ч. 5 ст. 207 ЦПК, ч. 5 ст. 192 ГПК). Як бачимо, застереження щодо неможливості укладення мирової угоди в цивільному та господарському процесах нормативно сформульовані ідентично.

Однією з тривалих проблем на практиці був недосконалий порядок виконання мирових угод, затверджених загальним або господарським судом. На даний момент великий пласт проблем знятий тим, що законодавчо визначено в обов'яз-

ковому порядку перевіряти умови мирової угоди судом, а також те, що ухвала суду, якою затверджується мирова угода, як в сфері цивільної юрисдикції, так і у сфері господарської, визнається одночасно виконавчим документом (ч. 2 ст. 208 ЦПК, ч. 2 ст. 193 ГПК). Законодавець прямо зобов'язує суддів загального та господарського суду при винесенні ухвали суду про затвердження мирової угоди оформляти її так, як цього вимагає Закон України «Про виконавче провадження», де висувуються вимоги до виконавчих документів (ст. 4) [10].

Уніфікуючи норми про мирову угоду в цивільному та господарському процесах, законодавець, тим не менше, вказує на особливі моменти укладення мирової угоди в межах господарської юрисдикції. Зокрема, у разі якщо стороною в судовому процесі є адміністратор за випуском облігацій, здійснення ним укладення мирової угоди можливе виключно за наявності згоди зборів власників облігацій, отриманої адміністратором за випуском облігацій, відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (ч. 8 ст. 46 ГПК). Крім того, як вище було вказано, органи та особи, які відповідно до ГПК мають право звертатися до суду в інтересах осіб не мають права укласти мирову угоду. Але це застереження не поширюється на осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах юридичної особи у спорах про відшкодування збитків, заподіяних її посадовою особою (ч. 2 ст. 55 ГПК). Напр., акціонер, у випадках передбачених законом, може звернутися із позовною заявою в інтересах акціонерного товариства до його директора про відшкодування збитків, заподіяних ним такому товариству. В процесі розгляду господарської справи такий акціонер, який не виступає позивачем у справі (ним є акціонерне товариство, в інтересах якої було подано позов), може укласти мирову угоду з відповідачем, тобто посадовою особою акціонерного товариства. Але найбільш істотною особливістю господарського процесу є можливість укладення мирової угоди в справі про банкрутство (неплатоспроможність). Зокрема, згідно п. 11 ч. 1 ст. 90 Кодексу України з питань банкрутства (далі КПБ) провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) закривається у разі укладення мирової угоди між боржником та кредиторами [11]. Прямо у вказаному пункті робиться посилання на ст. 192 ГПК, відповідно до якої має бути укладена мирова угода в такій господарській справі.

Варто зауважити, що на момент введення в дію КПБ законодавець не передбачив у такій справі укласти мирову угоду, як це раніше значав Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що діяв до грудня 2019 р. [12]. Була

навіть сформована правова позиція Верховного Суду про неможливість застосування мирової угоди за попередньою процедурою, де можна було укласти мирову угоду про прощення боргу без згоди всіх кредиторів, оскільки в умовах дії КПБ порушується цивільне законодавство про прощення боргу, де волевиявлення повинен зробити кожен кредитор або уповноважений ним суб'єкт [13]. Проте, в березні 2023 року до КПБ були внесені правки, які дозволяють укладення мирової угоди, але за порядком, що передбачений для справ позовного провадження (справи про банкрутство розглядаються в позовному порядку [14, с. 25]

Тим не менше, мирова угода в справах про банкрутство має свої особливості, на відміну від мирових угод, що укладаються в інших господарських справах позовного провадження. Зокрема, як зауважив ВС, відносиною неплатоспроможності характерно те, що вони не є інструментом вирішення окремого спору між боржником та його кредитором, а повинні забезпечити колективний механізм захисту інтересів різних кредиторів (конкурсних, заставних, поточних), інших учасників провадження у справі про банкрутство та справедливий розподіл активів боржника поміж цими кредиторами, справедливі умови реалізації майна боржника з метою пропорційного захисту майнових інтересів боржника та кредиторів. Відносини неплатоспроможності, які виникають з моменту порушення справи про банкрутство – це врегульовані законодавцем правовідносини щодо формування грошових вимог кредиторів до боржника, визначення їх черговості, призначення арбітражного керуючого на виконання певних повноважень у справах про банкрутство, введення щодо боржника передбаченої законодавством про банкрутство процедури (розпорядження майном, санації чи ліквідації), виявлення активів боржника, їх реалізації та справедливого розподілу грошових коштів, отриманих внаслідок продажу активів боржника.

Отже, можливості застосування механізмів урегулювання спору, характерних для позовного провадження, яким вирішується спір між позивачем та відповідачем, зокрема, можливості укладення в межах однієї з процедур банкрутства мирової угоди за нормами ГПК, повинні визначатися судами, виходячи з особливостей провадження у справі про банкрутство та відповідної судової процедури, яка застосовується до боржника. Також судам належить врахувати, що мирова угода в позовному провадженні є способом урегулювання спору між двома сторонами спору, у той час як у справах про банкрутство правовідносини сторін характеризуються множинністю інтересів різних учасників справи і саме тому законодавцем передбачено особливі механізми врегулювання таких правовідносин у різних

процедурах банкрутства, а в окремих випадках заборонено застосування певних механізмів позовного провадження щодо окремих процедур банкрутства [13].

Таким чином, мирова угода у справі про банкрутство має доволі істотні відмінності від мирових угод, що укладаються в інших господарських справах позовного провадження.

Висновки. Особливість укладення мирових угод у господарському процесі, порівняно з цивільним, не є чимось дивним, враховуючи те, що цивільна юрисдикція виступає загальною по відношенні до господарської. Правила цивільної юрисдикції побудовані так, що до компетенції загальних судів відносяться ті справи, які законом не були віднесені до розгляду інших судів, зокрема, господарських судів. Відтак поява спеціальних правил щодо мирових угод у господарському процесі тільки підкреслює особливість природи справ господарської юрисдикції. З іншого боку, не можна не помітити наскільки багато питань, що пов'язані з мировими угодами в цивільному та господарському процесах регламентуються однотипно. Можна зауважити, що тут проявляється об'єктивна закономірність, яка показує глибинний зв'язок, що існує між цивільним процесуальним та господарським процесуальним правом. Ззовні це виразилося у вигляді інтеграції правових норм в рамках міжгалузевого інституту мирової угоди. Подібний характер його правових норм потребує єдиного управління шляхом узгодженого застосування законодавцем змін у правову систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Zaborovskyy V., Stupnyk Ya., Hetsko M., Chervko P. Legal conflicts in medical practice and methods of their resolution. *Wiadomości Lekarskie*. 2023. Vol. LXXVI (11). P. 2516–2523.
- Заборовський В.В., Переш І.Є., Стойка А.В. Концепція неюридичних спорів у судовій практиці України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 69. С. 418–428. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.70>.
- Zaborovskyy V.V., Manzyuk V.V. Regarding the conflict of interests between the lawyer's clients. *Science, theory and ways to improve methods: abstracts of XVII International Scientific and Practical Conference (London (Great Britain), May 1-4, 2023)*. London, 2023. С. 127-129.
- Заборовський В.В., Нечипорук Л.Д., Горват Т.Д. Поняття та сутність юридичного конфлікту у сфері медичної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 63. С. 136-140. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.24>.
- Заборовський В.В., Булеца С.Б., Стойка А.В. Спрощене позовне провадження як особлива форма здійснення цивільного судочинства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 56. Т. 1. С. 76–82.
- Заборовський В.В., Манзюк В.В., Стойка А.В. Сплата судового збору як можливе обмеження доступу до правосуддя під час оскарженні судового рішення в порядку цивільного судочинства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 118-122. URL: http://www.pap.in.ua/5_2019/29.pdf <https://doi.org/10.32782/2524-0390/2019.5.27>.
- Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
- Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
- Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 7. Ст. 51.
- Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.
- Кодекс України з питань банкрутства: Закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
- Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440.
- Постанова Верховного Суду від 9 липня 2020 р. у справі №910/26972/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90349380>.
- Господарський процес: навч. посіб. / [В.А. Кройтор, О.В. Синегубов, О.Г. Бортнік та ін.]; за заг. ред. проф. В.А. Кройтора; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с.